11 ta' Diċembru, 1990

Imħallfin: –

S.T.O. Prof. Giuseppe Bonnici LL.D. – President
Onor. Joseph A. Herrera Bl.Can., Lic.Can., LL.D.
Onor. Carmelo A. Agius B.A., LL.D.

Francis Zammit Dimech *noe et*

versus

Kummissarju tal-Pulizija

Azzjoni – Kariga – Azzjoni Personali – Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem – Ksur ta' – Responsabbiltà għall-

L-intimat kien irrofta l-permess għal dimostrazzjoni biex issir protesta kontra l-falliment tas-sistema edukattiva Maltija bil-prestest li l-General Workers' Union kienet se tagħmel dimostrazzjoni oħra fil-Belt Valletta u li l-permess kienu talbuh qabel l-esponenti. Din il-pretiża dimostrazzjoni tal-General Workers' Union ma ġiet

imsemmija qatt fost il-festeġġjamenti tal-Union. Wara dan l-ewwel rifjut ta' l-intimat l-esponenti talbu permess ieħor għal dimostrazzjoni li minħabba "heavy police commitments" l-intimat reġa' ċaħadilhom.

L-appellant sostna li l-ewwel Qorti kellha tagħmel distinzjoni bejn l-intimat preżenti f'din il-kawża li huwa biss suċċessur fil-kariga ta' Kummissarju tal-Pulizija u l-intimat oriġinali li kien responsabbli għall-vjolazzjoni tad-drittijiet tar-rikorrent. Il-Qorti Kostituzzjonali ma qablitx ma' din is-sottomissjoni ta' l-appellant għaliex l-azzjoni sa mill-bidunett kienet diretta kontra l-Kummissarju tal-Pulizija bħala kariga u mhux il-Kummissarju ta' dak iż-żmien personalment. Barra minn hekk din l-azzjoni hi waħda ta' dritt pubbliku li fiha l-konvenut huwa l-Istat. Għaldaqstant il-Qorti Kostituzzjonali ċaħdet l-appell tal-Kummissarju tal-Pulizija.

Il-Qorti: – Rat ir-rikors ta' l-imsemmija Francis Zammit Dimech *nomine* u Stefan Frendo *nomine* ppreżentat quddiem l-Onorabbli Qorti Ċivili Prim'Awla li bih ippremettew:

Illi fit-22 ta' Settembru, 1978 huma talbu lill-intimat permess għal demostrazzjoni fil-Belt Valletta bi *placards* u *streamers* biex jipprotestaw kontra l-falliment ta' l-edukazzjoni f'Malta, fl-okkażżjoni ta' "*Students' Day*" ċjoè fil-5 ta' Ottubru, 1978 fil-5.00 p.m.;

Illi fis-27 ta' Settembru, 1978 l-intimat irrifjuta l-permess għad-demostrazzjoni, bil-pretest li l-*General Workers Union* kienet ser tagħmel demostrazzjoni oħra fil-Belt Valletta u li l-permess kienu talbuh qabel l-esponenti;

Illi din il-pretiża demostrazzjoni tal-*General Workers Union* ma ġiet imsemmija qatt fost il-festaġġjamenti tal-*General Workers Union,* u kienet komda ħafna bħala pretest biex l-

esponenti jiġu miċħuda d-dritt li jiltaqgħu, jimmanifestaw u jesprimu liberalment l-opinjoni tagħhom. Tant li d-demostrazzjoni kienet "fittizja" li ma saret qatt;

Illi wara dan l-ewwel rifjut ta' l-intimat, l-esponenti talbu permess ieħor għal demostrazzjoni simili mir-*Radio City* għall-Università Ġdida fl-Imsida u l-Università l-Qadima, f'Tal-Qroqq. Din id-demostrazzjoni kellha ssir fil-5.30 p.m.;

Illi l-intimat reġa' ċaħad lill-esponent mid-dritt tad-demostrazzjoni, din id-darba bil-pretest li kellu *"heavy police commitments"*. Wara din l-iskuża, ġab skuża ġdida, ċjoè li kienet intiża għal tard wisq biex tkun tista' ssir qabel inżul ix-xemx;

Illi dawn huma kollha pretesti billi fil-fatt id-"demostrazzjoni" tal-*G.W.U.* qatt ma saret, u l-intimat kien jaf minn kmieni wara nofs inhar li ma kenitx ser issir, u għalhekk ma kellu ebda *"heavy police commitments"*; kien pretest ukoll dak li kien tard wisq, billi nżul ix-xemx fil-5 ta' Ottubru jaħbat fil-5.41 p.m., u għalhekk kien hemm iż-żmien kollu meħtieġ biex id-demostrazzjoni tkun tista' ssir fil-ħinijiet legali;

Illi r-rifjut tal-intimat ma huwiex għajr mezz ta' sopressjoni ta' kull forma ta' manifestazzjoni ta' dissens u ta' intolleranza għall-opinijonijiet differenti minn dawk ta' l-awtorità fil-poter;

Illi dan l-aġir illegali tiegħu jikkostitwixxi ksur ta' l-artikolu 42 u 43 (illum 41 u 42) tal-Kostituzzjoni ta' Malta;

U talbu li din il-Qorti tagħtihom dawk ir-rimedji li jidhrilha xierqa, billi tagħmel dawk l-ordnijiet, toħroġ dawk l-atti u tagħti

dawk id-direttivi li tqis xierqa sabiex twettaq id-dispożizzjonijiet fuq imsemmija fosthom li tiddikjara r-rifjut ta' l-intimat bħala ksur tad-drittijiet kostituzzjonali tar-rikorrenti *nomine* billi tordna li jinħareġ permess għal demostrazzjoni u tagħti dawk ir-rimedji finanzjarji applikabbli għall-każ ta' impossibilità tat-twettiq speċifiku tad-drittijiet ta' l-esponenti;

Rat ir-risposta ta' l-intimat;

Illi l-konċetti kostituzzjonali involuti fil-provvedimenti legali invokati mir-rikorrenti huma in kwantu jirrigwardaw il-libertà ta' għaqda, estraneji għall-kwistjoni minnhom miġjuba 'l quddiem għab-bażi taċ-ċirkostanzi ta' fatti allegati fir-rikors in risposta, u, in kwantu jirrigwardaw il-libertà ta' l-espressjoni, fuq l-iskorta tal-fatti hemm allegati, anke kieku kien talvolta veru, li l-esponent sar jaf "kmieni" wara nofs inhar stess li kellha tinżamm id-dimostrazzjoni minnu awtorizzata illi dik ma kinetx ser tinżamm, ma jista' qatt jintitola lil xi ħadd li jiġbed il-konklużjoni li għaliha jridu jaslu r-rikorrenti, b'dak li jgħidu fis-seba' paragrafu tar-rikors tagħhom ta' suppressjoni jew intolleranza da parti ta' l-esponenti fl-eżerċizzju tad-doveri tiegħu ta' Kummissarju tal-Pulizija biex imbagħad jiġi għall-ksur tal-libertà ta' espressjoni;

Illi għalhekk it-talba tar-rikorrenti għandha tiġi miċħuda bl-ispejjeż;

Rat in-nota tat-28 ta' Ġunju, 1979 li biha George Hyzler u Mary Sammut assumew l-atti tal-kawża flimkien ma' Francis Zammit Dimech u Stefan Frendo rispettivament stante ħatriet ġodda fil-kariki ta' l-*Istudents' Representative Council* fil-mori

tal-kawża;

Rat id-digriet tad-29 ta' Ottubru, 1979 li bih din il-Qorti ddikjarat li l-uniċi persuni li f'dik id-data kienu għadhom jidhru *bħala rikorrenti kienu George Hyzler bħala President u Mary* Sammut bħala Segretarja tal-Kunsill Rappreżentattiv ta' l-istudenti, u li kienu assumew l-atti ta' dan ir-rikors bin-nota tagħhom tat-28 ta' Ġunju, 1979 u li għalhekk, nonostante dak li jingħad f'din l-imsemmija nota, l-imsemmija Francis Zammit Dimech u Stefan Frendo ma jistgħux ikomplu jidhru iżjed bħala rikorrenti f'dawn il-proċeduri stante li ma għadhomx jokkupaw il-kariki li kienu u jokkupaw meta sar ir-rikors, u li kien unikament a bażi ta' dawn il-kariki biss li kienu jidhru bħala rikorrenti – bl-ispejjeż riservati;

Rat in-nota ta' l-10 ta' Jannar, 1980 li biha Anton Micallef assuma l-atti tal-kawża in sostituzzjoni ta' George Hyzler billi fil-mori tal-ġudizzju huwa kien sar President ta' l-*Istudents' Representative Council* flok George Hyzler;

Rat id-degriet tal-11 ta' Frar, 1980 li bih din il-Qorti ċaħdet *it-talbiet tar-rikorrenti (1) biex jiġi esibit l-oriġinali tad-dokumenti* "B" u "E", (2) biex jiġi nominat perit espert biex jirrelata dwar il-fondatezza ta' l-allegazzjoni tar-rikorrent li l-*entry* tas-16 ta' Settembru, 1978 relattiva għat-talba tal-*General Workers' Union* hija falza u (3) biex il-fotokopji dokumenti "B" u "E" jiġu kustoditi separatament mill-proċess mid-deputat reġistratur taħt ir-responsabbiltà tiegħu;

Rat l-atti l-oħrajn, kompriżi ż-żewġ noti ta' osservazzjonijiet tar-rikorrenti u dik ta' l-intimat;

Rat is-sentenza mogħtija mill-Onorabbli Qorti Ċivili Prim'Awla fl-ismijiet premessi fit-12 ta' Mejju, 1989 li biha ddeċidiet il-kawża billi 1) ċaħdet it-talbiet tar-rikorrenti bl-ispejjeż kontra tagħhom u 2) wara li rat l-art. 805 tal-Kap. 12 tal-Liġijiet ordnat l-arrest tal-Kurunell John Cachia u bagħtitu quddiem il-Qorti tal-Maġistrati tal-Pulizija Ġudizzjarja biex isir kontra tiegħu l-proċediment skond il-liġi; u ordnat li din is-sentenza jew estratt minnha jiġifieri l-paragrafi 14, 15 u 16 tagħha tiġi kkomunikata bla dewmien lill-Kummissarju tal-Pulizija u dan wara li rat u kkunsidrat dak li ġej:

1. B'ittra tat-22 ta' Settembru, 1978 ir-rikorrenti talbu lill-intimat permess biex jagħmlu dimostrazzjoni fil-Belt Valletta fil-5 ta' Ottubru, 1978 bil-ħsieb li jipprotestaw kontra l-allegat falliment ta' l-edukazzjoni f'Malta. Bi tweġiba datata 27 ta' Settembru, 1978 l-intimat ċaħad milli jagħti dak il-permess billi, kif qal fl-istess tweġiba, fil-5 ta' Ottubru, 1978 fil-Belt Valletta kienet ser issir dimostrazzjoni mill-*General Workers Union,* li kienet tat l-avviż ta' dik id-dimostrazzjoni qabel l-ittra msemmija tar-rikorrenti;

2. B'ittra tad-29 ta' Settembru, 1978 ir-rikorrenti talbu lill-intimat biex fil-5 ta' Ottubru, 1978 fl-4.30 p.m. jagħmlu *Rally* fir-*Radio City Theatre* il-Blata l-Bajda, u biex isegwu r-*Rally* b'dimostrazzjoni għall-ħabta tal-5.30 p.m. B'ittra tat-30 ta' Settembru, 1978 l-intimat wieġeb li ma kienx hemm oġġezzjoni għar-*Rally,* iżda li t-talba għad-dimostrazzjoni ma setgħetx tiġi milqugħa minħabba l-"*heavy Police commitments*" f'dik il-ġurnata. In segwitu, f'kontro-protest, l-intimat ta raġuni oħra għar-rifjut tiegħu dwar din id-dimostrazzjoni, u ċjoè li l-istess dimostrazzjoni ma kenitx ser tinżamm qabel inżul ix-xemx,

skond il-liġi, stante li kienet proposta li tibda fil-5.30 p.m.;

3. Ir-rikorrent jirritjenu li dan ir-rifjut ta' l-intimat għat-talbiet tagħhom dwar iż-żewġ dimostrazzjonijiet jikkostitwixxi ksur ta' *l-artikoli* 41 u 42 (ġa 42 u 43) tal-Kostituzzjoni, li *jissanċixxu drittijiet* u libertajiet fundamentali ta' l-individwu;

4. L-artikolu 41 imsemmi jiddisponi li "ħadd ma għandu jiġi mfixkel fit-tgawdija tal-libertà tiegħu ta' espressjoni....." L-artikolu 42 jiddisponi li "ħadd ma għandu jiġi mfixkel fit-tgawdija tal-libertà tiegħu ta' għaqda u assoċjazzjoni paċifika.....";

5. L-*Ordinanza* dwar *Meetings* Pubbliċi, Kapitolu 68, *tittratta minn meetings* u dimostrazzjonijiet. Fl-artikolu 2 tagħha *tiddifinixxi* dawn iż-żewġ *termini* separatament. "Dimostrazzjoni" tiddefiniha bħala "laqgħa jew ġemgħa ta' iżjed minn għoxrin ruħ fi triq jew pjazza pubbliċi (sic) jew f'post pubbliku fil-beraħ, li jkollha bħala skop li turi kif soltu ssir pubblikament l-akkoljenza, l-approvazzjoni jew id-disapprovazzjoni ta' dik il-laqgħa jew ġemgħa";

6. Kjarament, il-libertà li tinżamm dimostrazzjoni, fit-*termini kif* hawn fuq definita, hija protetta bl-artikoli ċitati 41 u 42 tal-Kostituzzjoni. Tali dimostrazzjoni, di fatti, timplika essenzjalment għaqda ta' numru ta' nies bl-iskop li jesprimu l-fehmiet tagħhom. L-artikoli 41 u 42 jissanċixxu preċiżament il-libertà ta' tali espressjoni u tali għaqda;

7. Jiġi nnotat li l-istess artikoli, 41 u 42 tal-Kostituzzjoni, ikomplu t-tnejn jiddisponi fis-sub-artikolu (2) ta' kull wieħed

minnhom, li "ebda ħaġa li hemm jew magħmula skond l-awtorità ta' xi liġi ma għandha titqies li tkun ikonsistenti ma' jew bi ksur ta' dan l-artikolu safejn dik il-liġi tagħmel provvediment li jkun meħtieġ raġonevolment fl-interess tad-difiża, sigurtà pubblika, ordni pubbliku..." Ħlief għall-artikoli 20 u 21 ta' l-Ordinanza Dwar *Meetings* Pubbliċi, ma jidhirx li relattivament għad-dimostrazzjoni, hemm xi liġi li tagħmel provvediment fl-interess kif imsemmi hawn fuq;

8. L-artikolu 21 ta' l-Ordinanza mhux rilevanti fil-każ odjern. Jagħti s-setgħa lill-President ta' Malta biex bi proklama jipprojbixxi d-dimostrazzjonijiet f'okkażjonijiet partikolari jew għal żmien speċifikat;

9. L-artikolu 22 ta' l-Ordinanza jiddisponi li l-Kummissarju tal-Pulizija jista' għal raġunijiet ta' ordni pubbliku jiżbanda dimostrazzjoni. Il-kelma "jiżbanda" tfisser "ma jħallix aktar miġbura jew magħquda flimkien; iferrex l-imseħbin; jisfratta mil-laqgħa, ikeċċi 'l hinn u 'l hawn; igerrex ġemgħa, folla". (Il-Miklem Malti ta' Erin Serracino Inglott). Timplika li n-nies ikunu ġa ltaqgħu, li d-dimostrazzjoni tkun ġa bdiet. Jekk qatt din it-tifsira titlob konferma, din jipprovdiha l-artikolu 22 ta' l-istess Ordinanza li jiddisponi li l-ordni għall-iżbandament ta' dimostrazzjoni jista' jiġi esegwit bil-mod previst fl-artikolu 15, jiġifieri bid-daqq tat-trumbetta jew bit-tifsir tas-suffara, tal-Pulizija;

10. L-Ordinanza msemmija ma tagħtix is-setgħa lill-Kummissarju tal-Pulizija li jipprojbixxi preventivament dimostrazzjoni. Ebda liġi ma tagħtih din is-segħta. L-anqas hu meħtieġ, bl-Ordinanza jew b'xi liġi oħra, li jingħata avviż tad-

dimostrazzjoni lill-Pulizija (kif hu meħtieġ fil-każ ta' *meeting*);

11. *Mill*-premess isegwi li l-intimat ma kellux il-poter jipprojbixxi, kif għamel, lir-rikorrenti milli jagħmlu d-dimostrazzjonijiet proposti, jew xi waħda minnhom;

Il-fatt li r-rikorrenti talbu lill-intimat għall-permess tiegħu biex jagħmlu d-dimostrazzjonijiet, ma setax jagħtih, u ma tahx, dak il-poter;

12. Dak li jirriżulta li għamel l-intimat kien li pprojbixxa *lir-rikorrenti* u lil sħabhom l-istudenti milli jagħmlu d-dimostrazzjonijiet. Ma rriżultax li ppreklidihom fiżikament milli jagħmluhom. Ma rriżultax li l-istudenti marru biex jiddimostraw fil-5 ta' Ottubru, 1978, u ġew żbandati. F'dak il-każ ir-rikorrenti kienu jkunu jistgħu jiddomandaw li tali żbandament jiġi ddikjarat li jilledi d-drittijiet tagħhom kostituzzjonali u jitolbu rimedju. Fil-każ preżenti jidher li l-istudenti, malgrado r-rifjut ta' l-intimat, kienu għadhom effettivament liberi li jiddimostraw fil-5 ta' Ottubru, 1978, kemm fil-Belt Valletta kif ukoll mill-Blata l-Bajda sa Tal-Qroqq. Kieku marru jiddimostraw ma kienu jiksru ebda liġi. Jekk ir-rifjut tal-permessi da parti ta' l-intimat kien jikkostitwixxi ordni biex ma jiddimostrawx, dak l-ordni, għar-raġunijiet imsemmijin, ma kienx leġittimu;

13. Mill-premess jidher li l-aġir ta' l-intimat ma kienx effettivament jikkostitwixxi ksur tad-dispożizzjonijiet tal-Kostituzzjoni. Fiċ-ċirkostanzi r-rikorrenti mhumiex intitolati *għar-rimedji* mitlubin;

14. Jiġi rrilevat li b'nota ta' l-4 ta' April, 1979 l-intimat

esebixxa f'dawn l-atti numru ta' dokumenti fosthom id-dokument "B". Dan huwa fotokopja ta' paġna 53 tal-"*Correspondence Register*" tal-Pulizija, li fih kienet tiġi rreġistrata l-korrispondenza riċevuta mill-Pulizija. Jidher li din il-korrispondenza kienet tiġi rreġistrata f'ordni kronoloġiku, u l-entrati kienu jiġu enumerati progressivament;

15. L-entrata reġistrata isfel nett fil-paġna msemmija tindika talba tal-*General Workers Union* biex tagħmel dimostrazzjoni fil-Belt Valletta fil-5 ta' Ottubru, 1978. Din l-entrata ġġib id-data tas-16 ta' Settembru, 1978. Minħabba li din l-entrata ġġib numru 19A, u in vista tax-xhieda prodotta f'din il-proċedura, partikolarment dik ta' l-Avukati Dottor Stefan Frendo u Dottor Francis Zammit Dimech u ta' Carmelo Micallef din il-Qorti għandha suspett fondat li d-dokument imsemmi huwa falz. Il-persuna sospetta tal-falsifikazzjoni hija l-Kurunell John Cachia li fid-data rilevanti kien jokkupa l-karika ta' Kummissarju tal-Pulizija u għalhekk responsabbli għar-reġistru msemmi. Għalhekk ser tipprovdi fir-rigward kif infraskritt;

Rat is-sentenza mogħtija minn din il-Qorti fl-ismijiet premessi fil-25 ta' Ottubru, 1989 li biha kienet iddeċidiet il-kawża billi laqgħet l-appell fis-sens illi (1) irrevokat id-digriet fuq imsemmi tad-29 ta' Ottubru, 1979 billi tiddikjara li l-*Istudents Representative Council* hija rrappreżentata wkoll minn Francis Zammit Dimech u Stefan Frendo f'dawn il-proċeduri u dana bl-ispejjeż kontra l-intimat u (2) irrevokat l-ewwel kap tas-sentenza mogħtija fit-12 ta' Mejju, 1989 inkwantu li ċaħdet it-talbiet tar-rikorrenti billi minflok tilqa' dawn it-talbiet fis-sens li tiddikjara li għar-raġunijiet fuq imsemmija kien hemm ksur tal-Kostituzzjoni da parti ta' l-intimat fis-sens ukoll li tiddikjara

li fiċ-ċirkostanzi partikolari ta' dan il-każ, l-appellanti huma in prinċipju intitolati għal kumpens adegwat u għal dan l-iskop tibgħat lura l-atti tal-proċess lill-ewwel Qorti biex tillikwida l-istess kumpens u bħala rimedju tikkundanna l-intimat iħallas il-kumpens kif hekk likwidat. L-ispejjeż taż-żewġ istanzi, apparti dawn fuq ġa deċiżi, għandhom jiġi ssopportati mill-intimat appellat; u dan wara li rat u kkunsidrat dak li ġej:

Illi l-appellanti qegħdin fl-ewwel lok jappellaw mid-digriet mogħti mill-ewwel Qorti fid-29 ta' Ottubru, 1979 u qegħdin jitolbu li kuntrarjament għal dak deċiż f'dak id-digriet il-Kunsill ta' l-Istudenti Universitarji f'dawn il-proċeduri huwa rrappreżentat minn Francis Zammit Dimech u Stefan Frendo. In sostenn ta' din it-talba tagħhom huma qegħdin jagħmlu riferenza għar-riżoluzzjoni ta' l-istess Kunsill (Dok. N, fol. 26) li bih l-istess Francis Zammit Dimech u Stefan Frendo ġew maħtura bħala rappreżentanti ta' l-istess Kunsill f'dawn il-proċeduri indipendentement jekk humiex membri tal-Kunsill jew le;

Minn eżami tal-proċess jidher *ictu oculi* li l-azzjoni preżenti ġiet inizjata mill-*Istudents' Representative Counci*, dik il-ħabta rappreżentata minn Franics Zammit Dimech u Stefan Frendo allura President u Segretarju rispettivament ta' l-istess Kunsill. B'nota tat-28 ta' Ġunju, 1979 (fol. 7) George Hyzler u Mary Sammut assumew ir-rappreżentanza ta' l-istess Kunsill stante ħatriet ġodda li kienu saru fil-karigi ta' l-istess Kunsill, iżda dan sar flimkien ma' l-imsemmija Francis Zammit Dimech u Stefan Frendo u mhux flokhom. L-Avukat ta' l-intimat oġġezzjona għal dan billi sostna li l-assunzjoni kellha ssir in sostituzzjoni taż-żewġ rikorrenti oriġinali (verbal, 28 ta' Ġunju, 1979 (fol. 6));

F'dan ir-rigward xehed Francis Zammit Dimech li spjega li meta ġew inizjati l-proċeduri preżenti għan-nom tal-Kunsill, hu u Stefan Frendo kienu rispettivament il-President u Segretarju ta' l-istess Kunsill. Il-Kunsill kien awtorizzahom li jagħmlu l-kawża kemm bħala membri kif ukoll fil-kwalità uffiċjali tagħhom. B'verbal ta' l-4 ta' Ottubru, 1979 (fol. 24) ġie ddikjarat li huma ma kinux qegħdin jippretendu li għandhom ikomplu jidhru fil-kwalità tagħhom ta' President u Segretarju tal-Kunsill billi dawn il-karigi allura kienu okkupati minn ħaddieħor iżda bħala rappreżentanti permanenti ta' l-istess Kunsill kif awtorizzati bl-imsemmija riżoluzzjoni (li kopja tagħha tinsab eżibita a fol. 26). Din ir-riżoluzzjoni turi li l-Kunsill ried li jibqa' rrappreżentat tul il-kawża kollha minn Francis Zammit Dimech u Stefan Frendo sakemm ma jkunx hemm deċiżjoni kuntrarja (u dana billi kienu jafu fuq il-fatti kollha) u dana flimkien mal-President u Segretarju tal-mument, mingħajr preġudizzju għall-pożizzjoni ta' l-istess Zammit Dimech u Frendo bħala rappreżentanti ewlenija tal-Kunsill f'din il-kawża;

Il-Qorti ma tara xejn ħażin f'dan. Il-Kunsill, bħala l-parti li qiegħda tagħmel il-kawża, għandu kull dritt li jagħżel lil min irid hu biex jirrappreżentah fil-proċeduri, – jista' jissostitwixxi, jista' jżid u jista' jnaqqas fir-rappreżentanti tiegħu. Fil-każ preżenti s-seduta ġenerali tal-Kunsill tad-29 ta' Mejju, 1979 għaddiet riżoluzzjoni fejn ifformalizzat bil-miktub dak li kien hemm ġa qbil fuqu – u ċjoè li l-Kunsill f'din il-kawża jiġi rrappreżentat mhux biss mill-President u Segretarju tal-mument iżda wkoll minn Francis Zammit Dimech u Stefan Frendo;

Li kieku ma kienx hemm dik ir-riżoluzzjoni kien ikollha raġun l-ewwel Qorti meta qalet li bil-bdil tal-karigi, ir-

rappreżentanza ġudizzjarja tal-Kunsill kienet tgħaddi fil-persuni li jkunu bdew jokkupaw dawk il-karigi u ma tibqax iżjed fil-persuna ta' dawk li kienu jokkupaw il-karigi preċedentement. Iżda l-Kunsill b'dik ir-riżoluzzjoni wera x'ried u l-Qorti ma tara l-ebda ostakolu għat-twettiq ta' dik ix-xewqa u riżoluzzjoni;

Għalhekk fil-waqt li huwa veru dak li qalet l-ewwel Qorti li meta nbdew il-proċeduri l-imsemmija Francis Zammit Dimech u Stefan Frendo kienu jidhru f'ċerta kwalità determinata u bħala tali huma kienu qegħdin jirrappreżentaw lill-Kunsill, il-Qorti ma tarax għaliex, meta spiċċatilhom dik il-kwalità, huma ma setgħux ikomplu jirrappreżentaw il-Kunsill *in virtù* ta' l-imsemmija li assumew il-kwalità tagħhom. Fil-kwalità tagħhom rispettiva ta' President u Segretarju huma kienu qegħdin jirrappreżentaw lill-Kunsill; huma jistgħu jibqgħu jirrappreżentawh in virtù tar-riżoluzzjoni fuq imsemmija flimkien ma' dawk il-persuni li ġew investiti bil-karigi tagħhom. B'daqshekk ma sar l-ebda tibdil fil-persuna tar-rikorrent li baqa' dejjem l-imsemmi Kunsill;

Għalhekk il-Qorti hi tal-fehma li l-aggravju ta' l-appellanti f'dan ir-rigward huwa fondat. Jista' jiżdied li l-Qorti ma tistax ma tinnotax illi fir-risposta ta' l-appell tiegħu (fol. 247) il-Kummissarju tal-Pulizija qal li "Din ir-risposta ta' l-appell hija limitata għad-deċiżjoni dwar ir-rikors promotur u mhux dwar xi provvediment ieħor li tat l-ewwel Onorabbli Qorti". Il-Qorti ma tistax ma tifhimx b'dawk il-kliem li l-intimat ma kienx qed jagħmel ebda risposta dwar l-appell relattiv għad-digriet fuq imsemmi;

L-appellanti qegħdin ukoll jitolbu li jiġi revokat l-ewwel kap

tas-sentenza appellata u in sostenn ta' din it-talba qegħdin jissottomettu li l-ewwel Qorti ddeċidiet extra petita meta ddeċidiet il-kawża fuq eċċezzjoni sollevata minnha stess u qegħdin jissottomettu wkoll li d-digriet illegali li tiddimostra huwa fih innifsu vjolazzjoni tal-libtertajiet fundamentali ta' l-espressjoni u ta' l-assoċjazzjoni, *multo magis* jekk kif ġie ritenut mill-ewwel Qorti l-Pulizija ma għandha ebda poter tivvjeta d-dimostrazzjonijiet. Huma qegħdin jissottomettu ukoll subordinatament illi d-divjet tal-Pulizija ma kienx ġenwinament motivat minn konsiderazzjonijiet ta' interess pubbliku għar-raġunijiet minnhom esposti fin-nota tagħhom a fol. 135 – 142 tal-proċess;

L-appellanti qegħdin fl-ewwel lok joġġezzjonaw għall-parti konklużjonali tas-sentenza appellata fejn iddeċidiet li l-intimat ma kellux il-poter jipprojbixxi, kif għamel, lir-rikorrenti, milli jagħmlu d-dimostrazzjonijiet proposti u li għalhekk ir-rikorrenti, malgrado dak ir-rifjut, kienu għadhom effettivament liberi li jiddimostraw fil-5 ta' Ottubru, 1979 u kieku marru biex jiddimostraw ma kinux jiksru ebda liġi. L-appellanti sejħu din il-parti tas-sentenza bħala *"extra petita"*;

Il-Qorti però ma tistax taqbel ma' din is-sottomissjoni. Fir-rikors promotorju l-appellanti qegħdin jitolbu espressament *inter alia* li l-Qorti tiddikjara r-rifjut ta' l-intimat bħala ksur tad-drittijiet kostituzzjonali tagħhom. Kif jidher min-nota ta' l-osservazzjonijiet tagħhom (fol. 129 *et seq*) waħda mis-sottomissjonijiet prinċipali ta' l-appellanti hija li ebda liġi ma tagħti d-dritt lill-Pulizija li jipprojbixxu preventivament dimostrazzjoni u għalhekk id-divjet ta' l-intimat kien anti-kostituzzjonali u leżiv tad-drittijiet fundamentali tagħhom. L-

ewwel Qorti, fil-waqt li qablet ma' dik il-parti tas-sottomissjoni ta' l-appellanti li l-liġi ma tagħtix id-dritt lill-intimat li jipprojbixxi preventivament dimostrazzjoni, minflok li ġibdet minn dan il-konklużjoni li għalhekk id-divjet ta' l-intimat kien antikostituzzjonali, waslet għall-konklużjoni li għalhekk l-appellanti kienu liberi li jiddimostraw billi ma kien ikun hemm ebda ksur tal-liġi;

Il-Qorti ma tara l-ebda deċiżjoni *extra petita* f'dan; l-ewwel Qorti, wara li qablet ma' l-appellanti li l-liġi ma tagħtix lill-intimat id-dritt li jipprojbixxi preventivament dimostrazzjoni, ma qablitx mal-konklużjoni li ġibdu minn dan l-appellanti iżda waslet għal konklużjoni diversa, ħaġa li kienet altru libera li tagħmel. Għalhekk il-Qorti tirriġetta l-imsemmi sottomissjoni ta' l-appellanti;

L-appellanti qegħdin jissottomettu wkoll fit-tieni lok li billi d-divjet ta' l-intimat kien illegali, dan fih innifsu kien jikkostitwixxi ksur tad-drittijiet fundamentali tagħhom. Huwa kompitu għalhekk tal-Qorti li teżamina l-kwistjoni jekk id-divjet ta' l-intimat kienx jew le awtorizzat minn xi liġi;

Jidher li l-materja hija regolata mill-Ordinanza dwar il-*Meetings* Pubbliċi, Kap. 68, Ediz. Riveduta 1984, ġa Kap. 108, Ediz. Riveduta 1942. Din l-Ordinanza tagħmel distinzjoni netta (ħaġa li kienet tagħmel fl-1978) bejn dimostrazzjoni u *meeting* u fil-fatt tiddefinihom separatament fl-art. 2. "Dimostrazzjoni" jew "Dimostrazzjoni Pubblika" tfisser laqgħa jew ġemgħa ta' iżjed minn għoxrin ruħ fit-triq jew pjazza pubbliċi jew f'post pubbliku fil-beraħ li jkollha bħala skop li turi kif soltu jsir pubblikament l-akkoljenza, l-approvazzjoni jew id-

disapprovazzjoni ta' dik il-laqgħa jew ġemgħa mentri *"meeting"* jew *"meeting* pubbliku" jfisser ġemgħa ta' iżjed minn għoxrin ruħ miġburin flimkien biex jiddiskutu ħewjjeġ Pubbliċi, fi triq jew pjazza pubbliċi, jew f'post pubbliku fil-beraħ, jew ġewwa bini jew *club* li fihom il-pubbliku jew dawk li mhumiex membri jistgħu jidħlu";

Din id-distinzjoni saret ukoll fil-kawża "Il-Pulizija vs Ġanni Camilleri *et*" deċiża minn din il-Qorti fit-23 ta' April, 1965 u riportata fil-Vol. 1 tad-Deċiżjonijiet Kostituzzjonali 1964 – 78, fol. 16, fejn ingħad in Prim'istanza illi: "Infatti, skond id-definizjoni tagħhom fl-art. 2 ta' l-Ordinanza, hemm elementi li jiddistingwu wieħed mill-oħra, u prinċipalment dak li mentri l-*"meeting"* isir għad-diskussjoni pubblika ta' kwalunkwe soġġett (sija politiku jew xort'oħra) l-iskop tal-manifestazzjoni, mhuwiex id-diskussjoni imma l-manifestazzjoni, kif soltu jsir, ta' għoxrin persuna jew iżjed (in-numru huwa element komuni għat-tnejn) ta' akkoljenza, approvazzjoni jew disapprovazzjoni tal-ġemgħa jew laqgħa. Barra minn dan dimostrazzjoni trid issir bilfors fil-beraħ mentri *"meeting"* jista' jsir ukoll ġewwa bini. Għalhekk iż-żewġ forom ta' attività ma jistgħux jiġu konfużi ma' xulxin.....";

Wara li tagħmel din id-distinzjoni, l-istess liġi tgħaddi biex tirregola l-*meetings* u *inter alia* timponi l-obbligu ta' avviż tal-*meeting* bil-miktub lill-Kummissarju tal-Pulizija mhux iżjed minn tmint ijiem u mhux anqas minn tmienja u erbgħin siegħa qabel il-*meeting* u fejn tirregola proċessjonijiet lejn u minn *meeting*. Id-dimostrazzjonijiet huma mbagħad regolati fl-artikoli 20, 21, 22 u 23. Eżami tagħhom juri li l-liġi ma timponi l-ebda obbligu ta' avviż jew talba lill-Kummissarju tal-Pulizija biex

tinżamm dimostrazzjoni. Dawn l-artikoli jillimitaw ruħhom li jagħtu s-setgħa lill-Kummissarju li għal raġunijiet ta' *ordni* pubbliku jiżbanda dimostrazzjoni u li jagħti s-setgħa lill-President ta' Malta li bi Proklama jipprojbixxi d-dimostrazzjonijiet kollha f'postijiet miftuħa għall-pubbliku f'okkażjonijiet partikolari jew għal żmien tlitt xhur, liema perijodu jista' jiġi mġedded, kif ukoll li jimponi s-sanzjonijiet tal-liġi f'każ ta' vjolazzjoni ta' l-istess artikoli. Jista' jiżdied ukoll li skond l-art. 10 (ġa 11) il-Kummissarju tal-Pulizija jista' bl-awtorità tal-Ministru responsabbli għall-Pulizija (ġa il-Prim Ministru) jagħmel regolamenti għall-manteniment tal- buon ordni fl-okkażjoni mhux biss ta' *meetings* pubbliċi iżda wkoll ta' dimostrazzjonijiet;

Il-Qorti għalhekk taqbel ma' dik il-parti tal-konklużjoni ta' l-ewwel Qorti fejn irritjeniet li ebda liġi ma kienet tagħti s-setgħa lill-intimat li jipprojbixxi, kif għamel, lill-appellanti milli jagħmlu d-dimostrazzjoni proposti jew xi waħda minnhom. Jista' jiżdied a propositu li l-istess intimat fir-risposta tiegħu ta' l-appell qal biss: "illi jidher illi l-punti legali deċiżi mill-ewwel Onorabbli Qorti kienu korretti. Però s-sentenza ta' l-ewwel Onorabbli Qorti ma għandhiex tiftiehem illi fejn dimostrazzjoni ppjanata tkun tinvolvi xi disturb ta' drittijiet ta' terzi jew ta' *ordni* pubbliku – bħal regolamentazzjoni ta' traffiku – dimostrazzjoni m'għandhiex tiġi regolata";

Isegwi għalhekk li l-intimat ma jistax jinvoka favur tiegħu l-artikolu 41(2) u 42(2) tal-Kostitizzjoni li kull wieħed minnhom jiddisponi li "ebda ħaġa li hemm fi jew magħmula skond l-awtorità ta' xi liġi ma għandha titqies li tkun inkosistenti ma' jew bi ksur ta' dan l-artikolu *safejn* dik il-liġi tagħmel provvediment (1) li jkun meħtieġ raġonevolment.....". Kif

ingħad ma kien hemm ebda liġi li kienet tawtorizza d-divjet tal-Kummissarju f'dan il-każ;

Issa l-ewwel Qorti, meta waslet, kif waslet din il-Qorti, għall-imsemmija konklużjoni, għaddiet biex tiġbed konklużjoni oħra, u ċjoè li billi ma kien hemm ebda liġi li tirrikjedi l-awtorizzazzjoni tal-Kummissarju tal-Pulizija biex issir id-dimostrazzjoni, allura l-appellanti kienu għadhom effettivament liberi li jiddimostraw fil-5 ta' Ottubru, 1978 kif ukoll mill-Blata l-Bajda sa tal-Qroqq u għalhekk ma setax kien hemm vjolazzjoni tad-drittijiet tagħhom fundamentali fuq imsemmija;

Huwa hawn appuntu fejn il-Qorti, bir-rispett kollu, ma tarax li tista' taqbel ma' l-ewwel Qorti. Għalkemm għar-raġunijiet fuq imsemmija l-appellanti ma kellhomx skond l-Ordinanza l-ħtieġa li japplikaw għall-permess li jżommu d-dimostrazzjonijiet minnhom proposti, u għalkemm bħala konsegwenza l-intimat ma kellux, taħt l-Ordinanza, is-setgħa li jirrifjuta t-talba u anzi jmissu ħa l-atteġġjament li ebda talba għall-permess għal dimostrazzjoni ma kienet meħtieġa il-*fatto sta* li t-talba saret u d-divjet kien hemm fiż-żewġ okkażjonijiet li saret it-talba biex issir dimostrazzjoni;

Issa f'dawn iċ-ċirkostanzi, fejn tajjeb jew ħażin kien hemm id-divjet ta' l-intimat, wieħed m'għandux jistenna li l-appellanti jieħdu l-liġi f'idejhom u jżommu d-dimostrazzjoni l-istess minkejja d-divjet tal-Kummissarju. Huwa ovvju li kieku għamlu hekk huma kienu jkunu qegħdin ma jobdux l-ordni tal-Pulizija, sija *pure* illeġittima kif issa qed jiġi ritenut mill-Qorti. Ma jistax għalhekk jingħad li l-appellanti setgħu jżommu d-dimostrazzjoni l-istess u li kwindi ma jistgħux jallegaw li ma kienx hemm

vjolazzjoni tad-drittijiet *fundamentali* tagħhom mill-intimat. Anzi l-imsemmija vjolazzjoni tikkonsisti fil-fatt li i kien hemm divjet meta ma setax kien hemm skond il-liġi. Il-fatt li l-appellanti għamlu applikazzjoni meta ma kienx hemm *bżonn li* jagħmluha ma jagħmilx differenza billi l-istess jibqa' li l-Kummissarju ma kellux is-setgħa li rrifjuta l-applikazzjoni u huwa dan il-fatt li rrifjuta l-applikazzjoni li *jikkostitwixxi l-vjolazzjoni tad-drittijiet* kostituzzjonali fuq imsemmija;

In vista tal-konklużjoni fuq raġġunta favur it-teżi ta' l-appellanti, il-Qorti ma tarax il-ħtieġa li tidħol fi kwistjonijiet oħra msemmija fil-proċess;

Huwa ovvju li fiċ-ċirkostanzi l-ebda rimedju speċifiku ma huwa possibbli. L-appellanti jaċċettaw dan u għalhekk qegħdin jitolbu li r-rimedju jikkonsisti f'dikjarazzjoni ta' ksur tal-kostituzzjoni u fil-ħlas ta' kumpens adegwat;

Kwantu għall-ewwel talba, jidher li għar-raġunijiet fuq imsemmija fiċ-ċirkostanzi tal-każ din hija ġustifikata. Kwantu għat-tieni talba rigwardanti l-ħlas ta' kumpens *adegwat jiġi* osservat li l-intimat appellat qiegħed jissottometti li l-Kostituzzjoni ma tipprovdix għal ħlas ta' kumpens ħlief fil-każ *ta' arrest illegali* (art. 34(4)) *u għalhekk tapplika l-massima legali "ubi lex voluit dixit";*

Il-Qorti ħasbet fit-tul fuq dina s-sottomissjoni. Skond l-art. 46(1) tal-Kostituzzjoni, persuna li tallega li xi waħda mid-drittijiet fundamentali tagħha tkun ġiet, tkun qed tiġi, jew tkun x'aktarx ser tiġi miksura dwarha, tista' titlob lill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivli għal **rimedju.**

Għalhekk skond id-dispożizzjoni espressa tal-Kostituzzjoni r-rimedju jista' jintalab ukoll fil-każ ta' vjolazzjoni li **tkun ġiet** kommessa kontra tagħha, bħal f'dan il-każ;

Issa r-rimedju jista' jikkonsisti fil-fatt li persuna tiġi reintegrata fid-dritt li jkun ġie vvjolat. Issa jista' jiġri li f'ċerti ċirkostanzi ma jistax ikun hemm din ir-reintegrazzjoni, bħal f'dan il-każ. Eppure l-liġi tgħid fl-at. 46(1) li l-persuna li jkollha d-dritt tagħha vvjolat għandha dritt għal rimedju mingħajr ma l-liġi ma tillimita bl-ebda mod *dak id-dritt għal rimedju*. *Il-liġi* ma tgħidx li jkun hemm biss dritt għal rimedju f'każ li jista' jkun hemm reintegrazzjoni fid-dritt ivvjolat. Rimedju, skond il-Kostituzzjoni, għandu jkun hemm u jekk ma jkunx jista' jingħata b'reintegrazzjoni fid-dritt ivvjolat, allura hija fehma tal-Qorti li dak ir-rimedju għandu jingħata xort'oħra u dan ix-xort'oħra jista' jikkonsisti appunti fil-ħlas ta' kumpens adegwat, altrimenti l-Kostituzzjoni fl-art. 46(1) ma tilħaqx l-iskop tagħha li jingħata rimedju;

Issa fil-każ preżenti apparti li saret talba mill-appellanti għall-ħlas ta' kumpens adegwat, ma saru l-ebda sottomissjonijiet, sija min-naħa sija minn oħra, dwar il-*quantum* tal-kumpens, billi jidher li l-kontendenti kkonċentraw fis-sottomissjonijiet tagħhom fuq l-eżistenza *o meno* tal-vjolazzjoni allegata. Ma jkunx xieraq u ġust għalhekk li l-Qorti tgħaddi biex tiffissa *arbitrio boni viri* dana l-kumpens mingħajr ma jsiru s-sottomissjonijiet tal-partijiet u għalhekk *billi l-partijiet huma* intitolati għall-benefiċċju tad-*doppio* eżami, il-Qorti se tagħti l-ordni infraskritt;

Jista' jiżdied li l-Qroti ma taqbilx ma' l-imsemmija

sottomissjoni ta' l-intimat bażata fuq l-art. 34(4) tal-Kostituzzjoni billi l-eżistenza ta' dispożizzjoni *ad hoc* li ssemmi l-ħlas tal-kumpens, ma teskludix li jkun hemm id-dritt għall-ħlas ta' kumpens taħt id-dispożizzjoni fuq imsemmija ta' l-art. 46(1) tal-Kostituzzjoni;

Rat is-sentenza l-oħra mogħtija mill-Onorabbli Qorti Ċivili Prim'Awla, fl-ismijiet premessi fil-5 ta' Ottubru, 1990 li biha ddeċidiet il-kawża billi llikwidat il-kumpens, kif intqal għal elf lira (Lm1,000) u kkundannat lill-intimat iħallas dan il-kumpens lir-rikorrent u ordnat li l-ispejjeż, ħlief dawk ġa deċiżi jitħallsu kollha mill-intimat u dan wara li rat u kkunsidrat dak li ġej:

1. L-Onorabbli Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza tagħha hawn fuq ċitata, ddikjarat li fiċ-ċirkostanzi partikolari ta' dan il-każ, ir-rikorrenti huma in prinċipju intitolati għal kumpens adegwat. Dan il-kumpens, ovvjament mhuwiex in linea ta' danni peress li għad-danni r-rikorrenti għandhom jew kellhom jipproċedu b'azzjoni diversa mill-preżenti. Il-kumpens dovut f'dan il-każ huwa in linea ta' rimedju għall-ksur fil-konfront tagħhom tad-drittijiet fundamentali tagħhom, u dan billi fiċ-ċirkostanzi mhux possibbli li r-rikorrenti jiġu reintegrati fid-dritt tagħhom ivvjolat;

2. Id-dritt ivvjolat in kwistjoni kien dak tal-libertà ta' espressjoni u ta' l-għaqda u assoċjazzjoni. Il-vjolazzjoni kienet tikkonsisti fir-rifjut ta' l-intimat li jagħti permess lir-rikorrenti li jagħmlu dimostrazzjoni fil-5 ta' Ottubru, 1978 fl-okkażjoni ta' *"Students' Day"* bi protesta kontra ċerti miżuri li kien ħa l-Gvern ta' allura fil-qasam ta' l-edukazzjoni f'Malta;

3. Ir-rikorrenti, fit-trattazzjoni, ssottomettew li l-kumpens dovut lilhom għandu jkun eżemplari, u ċjoè li jservi ta' deterrent għal min jitħajjar jivvjola drittijiet fundamentali tal-bniedem; u premittiv, u ċjoè biex min jivvjola tali drittijiet isofri għall-aġir tiegħu. Issottomettew ukoll li fil-likwidazzjoni tal-kumpens għandu jittieħed kont tad-dewmien tal-proċeduri preżenti;

4. Din il-Qorti ma taqbilx ma' dawn is-sottomissjonijet billi l-kumpens f'dan il-każ ma jiġix akkordat la bħala piena u lanqas bħala risarċiment għal danni reali sofferti;

5. Il-Qorti jidhrilha li l-kumpens in kwistjoni għandu jingħata, bħala sodisfazzjon lir-rikorrenti talli dawn issa ma jistgħux jiġu reintegrati fid-drittijiet ivvjolati, u minflok dik ir-reintegrazzjoni;

6. Ma jidhirx li hemm xi mod li bih jistgħu jiġu stmati fi flus il-vjolazzjoni tad-drittijiet in kwistjoni u n-nuqqas tar-reintregrazzjoni fihom ħlief *arbitrio boni viri* wara konsiderazzjoni taċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ. Wara li qieset iċ-ċirkostanzi tal-każ preżenti fil-kompless tagħhom, din il-Qorti tillikwida l-kumpens in kwistjoni fl-ammont ta' elf lira (Lm1,000);

Rat ir-rikors ta' l-appell tal-Kummissarju tal-Pulizija ppreżentat fis-16 ta' Ottubru, 1990 li bih talab lil dina l-Onorabbli Qorti li tirriforma s-sentenza tal-5 ta' Ottubru, 1990 fis-sens illi tiddistingwi bejn il-persuna li kienet personalment responsabbli għall-ksur tad-drittijiet tal-bniedem u l-persuna li tokkupa l-kariga bħala suċċessur tal-persuna li tkun responsabbli għall-imsemmi ksur u tieħu dan in konsiderazzjoni fil-

likwidazzjoni tal-kumpens;

Rat ir-risposta tar-rikorrenti appellati;

Ittrattat l-Appell;

Ikkunsidrat:

Illi l-aggravju ta' l-appellant jikkonsisti fil-fatt li l-ewwel Qorti ma għamlitx destinazzjoni li għandha ssir meta wieħed jasal għall-istadju tal-likwidazzjoni tad-danni f'każ bħal dan. Huwa jissottometti li waqt li bħala suċċessur fil-kariga ta' Kummissarju tal-Pulizija huwa l-leġittimu kontradittur, fir-rigward tar-rimedji li għandhom jingħataw għall-ksur ta' drittijiet tal-bniedem kif protetti fil-Kostituzzjoni, jista' ma jkunx fir-rigward tad-danni li jistgħu jiġu kkaġonati bl-istess ksur;

Huwa jsostni li l-ewwel Qorti kien messha kkunsidrat li hemm min jista' jkun tenut responsabbli personalment. Il-ksur tal-Kostituzzjoni (bħal reati) huwa imputabbli personalment u tali ksur ma jkunx responsabbiltà ta' l-Istat. Infatti jekk l-erarju jiġi mġiegħel jagħmel tajjeb għall-infrazzjoni tal-Kostituzzjoni minflok dak li ma jesegwix il-liġi, dan ikun ta' dannu għar-Repubblika. Fil-fehma tiegħu d-drittijiet tal-bniedem ikunu ferm aktar salvagwardati jekk min jiksirhom ikun jaf li hu jista' jiġi mġiegħel jagħmel tajjeb personalment għad-danni sofferti mill-parti leża minflok l-Istat;

Ikkunsidrat:

Illi din il-Qorti fis-sentenza tal-25 ta' Ottubru, 1989 kienet

qalet li hu ovvju li fiċ-ċirkostanzi l-ebda rimedju speċifiku ma hu possibbli u li l-appellanti kienu jaċċettaw dan il-fatt, u għalhekk qegħdin jitolbu li r-rimedju jkun jikkonsisti f'dikjarzzjoni ta' ksur tal-Kostituzzjoni u fil-ħlas ta' kumpens adegwat. Skond l-artikolu 46(1) tal-Kostituzzjoni persuna li tallega li xi wieħed mid-drittijiet fundamentali tagħha bħal f'dan il-każ, ikun ġie miksur tista' titlob lill-Onorabbli Qorti Ċivili Prim'Awla għal rimedju. Dan ir-rimedju jikkonsisti fil-fatt li persuna tiġi reintegrata fid-dritt li jkun ġie vvjolat lilha. Issa jista' jiġri bħal f'dan il-każ li f'ċerti ċirkostanzi ma jistax ikun hemm din ir-reintegrazzjoni. Il-liġi però ma tgħidx li hemm dritt għal rimedju biss f'każ li jista' jkun hemm reintegrazzjoni fid-dritt ivvjolat. Għalhekk rimedju għandu jkun hemm u jekk dan ma jkunx jista' jingħata b'reintegrazzjoni fid-dritt ivvjolat, hija l-fehma tagħha li dak ir-rimedju għandu jingħata xort'oħra u dan jista' jkun fi ħlas ta' kumpens adegwat, altrimenti l-Kostituzzjoni fl-art. 46(1) ma tilħaqx l-iskop tagħha li jingħata rimedju;

Wara li għamlet dawn il-konsiderazzjonijiet, din il-Qorti, stante li quddiemha ma kinux saru sottomissjonijiet dwar il-"*quantum*" tal-kumpens dehrilha kemm li ma jkunx xieraq u ġust li tgħaddi hi stess biex tiffissa "*arbitrio boni viri*" dan il-kumpens, kif ukoll minħabba l-benefiċċju tad-doppju eżami, li tirrimetti l-atti tal-proċess lill-ewwel Qorti biex tillikwida hi l-istess kumpens bħala rimedju u tikkundanna lill-intimat iħallas il-kumpens kif hekk likwidat naturalment a bażi ta' dak li ntqal fis-sentenza tagħha rigward ir-rimedju. Jidher li l-ewwel Qorti segwiet id-direzzjoni li tat din il-Qorti fis-sentenza tal-25 ta' Ottubru, 1989 rigward il-motiv li għalih kellu jingħata kumpens lir-rikorrenti. Infatti l-ewwel Qorti fis-sentenza tagħha qalet li l-kumpens f'dan il-każ ma jiġix akkordat la bħala piena u lanqas

bħala risarċiment għal danni reali. Il-kumpens *"de quo"* kellu jingħata bħala *sodisfazzjoni* lir-*rikorrenti* talli dawn issa ma jistgħux jiġu reintegrati fid-drittijiet tagħhom li kienu ġew lilhom ivvjolati, u minflok dik ir-reintegrazzjoni. L-istess Qorti għalhekk wara li kkunsidrat li ma kienx hemm xi mod *partikolari* li bih setgħu jiġu stmati fi flus il-vjolazzjoni tad-drittijiet *"de quo"* u l-fatt li ma setax ikun hemm reintegrazzjoni fl-istess drittijiet, illikwidat il-kumpens dovut lir-*rikorrenti* fis-somma ta' *elf* lira Maltin;

Issa l-appellant qiegħed isostni li l-ewwel Qorti kellha tagħmel distinzjoni bejn l-intimat preżenti f'din il-kawża li huwa biss suċċessur fil-kariga ta' Kummissarju tal-Pulizija, u l-intimat oriġinali li kien responsabbli għall-vjolazzjoni tad-drittijiet tar-rikorrenti. Din il-Qorti ma taqbilx ma' din is-sottomissjoni ta' l-appellant għaliex l-azzjoni sa mill-bidu nett kienet diretta kontra l-Kummissarju tal-Pulizija bħala karika u mhux il-Kummissarju ta' dak iż-żmien personalment. Barra minn hekk din l-azzjoni hija waħda ta' dritt pubbliku li fiha l-konvenut huwa l-Istat. Semmai jista' jagħti l-każ kif sewwa rrilevaw ir-rikorrenti, li l-Kummissarju tal-Pulizija jkollu azzjoni ta' rigress kontra l-persuna li kienet tokkupa l-kariga oriġinarjament għar-*rifużjoni* tal-kumpens li kellu talvolta jħallas minħabba nuqqasijiet da parti tagħha;

Din il-Qorti, wara li kkunsidrat id-drittijiet tar-rikorrenti li ġew attwalment leżi kemm ilhom ir-rikorrenti jitħabtu biex jottjenu dikjarazzjoni f'dan is-sens, il-fatt li issa dawn ma jistgħux jiġu reintegrati fid-drittijiet tagħhom u ċ-ċirkostanzi kollha tal-każ, – ma tarax li għandha tvarja l-ammont likwidat mill-ewwel Qorti bħala li hu dovut lir-rikorrenti bħala kumpens u tagħmel

id-distinzjoni suġġerita mill-appellant;

Għal dawn il-motivi din il-Qorti għandha taqta' u tiddeċidi billi tiċħad l-appell tal-Kummissarju tal-Pulizija u tikkonferma s-sentenza appellata mogħtija mill-Onorabbli Qorti Ċivili Prim'Awla fl-ismijiet premessi fil-5 ta' Ottubru, 1990;

L-ispejjeż ta' dan l-appell għandhom jiġu sopportati mill-intimat appellant.